

экономическое могущество США использовалось в качестве дипломатического инструмента, в частности – в государствах Латинской Америки.

Ключевые слова: США, Латинская Америка, доктрина Дж. Монро, «дипломатия доллара», Вильям Говард Тафт.

Пона Lukach

APPLICATION OF THE MONROE DOCTRINE PRINCIPLES IN THE U. S. «DOLLAR DIPLOMACY» IN LATIN AMERICA (EARLY 20TH CENTURY)

The article is devoted to the evolution of the Monroe Doctrine of 1823 as a conceptual basement of the U.S. foreign policy in the early 20th century. The purpose of the present paper is to examine new development, given to the Doctrine, still a traditional dogma, by the President William Howard Taft, who denounced new international strategy as «Dollar Diplomacy». It is shown how the U.S. grown economic power was used as a diplomatic tool, particularly in the Latin-American states.

Key words: the USA, Latin America, the Monroe Doctrine, «Dollar Diplomacy», William Howard Taft.

УДК 94(470+571) «1915/1916»-056.24

Галина Ковальська

ДОПОМОГА СКАЛІЧЕНИМ ВОЇНАМ ВСЕРОСІЙСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО СОЮЗУ І ВСЕРОСІЙСЬКОГО СОЮЗУ МІСТ УПРОДОВЖ 1915–1916 РР.

У статті розглянуто діяльність таких загальноросійських організацій гуманітарного спрямування, як Всеросійський земський союз і Всеросійський союз міст щодо допомоги скаліченим воїнам упродовж 1915–1916 рр. Головну увагу приділено характеристиці таких заходів Союзів: організації медично-санітарної допомоги скаліченим воїнам, забезпечення їх протезами, опіка над нездатними до праці воїнами та створення для воїнів-інвалідів майстерень, у яких вони б навчалися ремеслам і виконували нескладну роботу, насамперед шили одяг і взуття для армії. Здійснено оцінку результатів роботи земського та міського союзів у цій сфері.

Ключові слова: Перша світова війна, скалічені воїни, допомога, Всеросійський земський союз, Всеросійський союз міст.

Перша світова війна – це один із найбільш трагічних і переломних періодів у світовій історії початку ХХ ст. Одним із наслідків цього збройного конфлікту стали мільйони загиблих, поранених і скалічених військовослужбовців. У роки війни з усією очевидністю виявилася економічна та політична слабкість самодержавства. Існуючий лад не зумів швидко перебудуватися для успішного ведення війни. Реакцією на невдачі уряду стало зростання громадських благодійних організацій, які надавали допомогу воїнам і цивільному населенню. Зокрема, найбільш вагомою й відчутною виявилася діяльність таких загальноросійських громадських організацій як Земський і Міський союзи. Крім допомоги хворим і пораненим воїнам, Союзи брали активну участь в організації допомоги скаліченим інвалідам. Одним з актуальних завдань сучасної історичної науки є вивчення заходів Союзів для підтримки скалічених воїнів.

У сучасній українській історіографії тему допомоги скаліченим воїнам висвітлено в публікаціях істориків О. Донік [1] і Т. Лазанської [2] та дисертації Н. Загребельної [3], але вона досліджена фрагментарно, лише в контексті благодійності громадських гуманітарних організацій. У сучасній російській історіографії слід виділити праці таких авторів, як П. Щербінін [4] та Н. Басов [5], які вивчають її в період становлення й розвитку соціального захисту та підтримки інвалідів у ХVІІІ – початку ХХ ст. Такі дослідники, як Ф. Гавриков [6] та О. Суханова [7] розробляють тему допомоги скаліченим воїнам в період Першої світової війни в загальному регіональному плані.

Мета статті – проаналізувати становище скалічених воїнів і визначити роль Всеросійського земського союзу (далі – ВЗС) і Всеросійського союзу міст (далі – ВСМ) у наданні допомоги інвалідам упродовж 1915–1916 рр.

Із розвитком військових воєнних дій Першої світової війни серед загальної спільної кількості поранених, евакуйованих у тил, з'являлося все більше солдатів, вже остаточно нездатних до повернення на фронт. Це передусім поранені, які втратили кінцівки із ампутованими руками або ногами, сліпі, глухі, із важкими й непоправними ушкодженнями нервової системи, важкими наслідками травм. Уже впродовж перших місяців бойових дій значний відсоток хворих і поранених у госпіталях мали саме такі каліцтва. Надалі їх кількість усе зростала, збільшувалася й виписка таких

«непридатних до служби» воїнів до себе на батьківщину, де їм необхідно було організувати негайну допомогу. Турбота про інвалідів стала обов'язком держави та громадських організацій.

Серед воїнів, які отримали каліцтва, була виділена група поранених, що втратили кінцівки. Ураховуючи досвід російсько-японської війни 1904–1905 рр., кількість поранених із ампутованими кінцівками досягла за всю війну приблизно 3000. Уже в початковий період Першої світової війни, у жовтні 1914 р., передбачали, що таких скалічених за весь період війни буде не менше 18 тис. осіб, проте наступні події показали помилковість цих розрахунків. До вересня 1915 р. їх уже налічували близько 25 тис. осіб [8, с. 84].

Згідно із законом від 22 листопада 1911 р., кожен каліка, що втратив на війні кінцівку, мав право на безкоштовне отримання за рахунок казни штучної кінцівки; таке ж право мали й каліки, які втратили око або щелепу. Право постачати штучні кінцівки, надане до війни Маріїнському притулку в Петрограді, розширеному після 1914 р. до 400 ліжок. Цей притулок зі своїми майстернями міг виробляти протези для 4–4,5 тис. осіб щороку. Недостатність такої кількості протезів порівняно із зазначеною потребою поставила перед громадськими організаціями завдання облаштувати нові протезні фабрики та майстерні для задоволення дійсних потреб усіх скалічених [8, с. 85].

Найефективніше в період війни допомагали скаліченим воїнам ВЗС і ВСМ. У рамках союзів розгорнули активну діяльність щодо надання допомоги хворим і пораненим солдатам. Створені союзами громадські організації працювали над відкриттям госпіталів, формуванням санітарних потягів, заготівлею медикаментів і білизни, відкриттям навчальних курсів і майстерень для скалічених солдатів, постачанням для них протезів [4, с. 394].

12–13 березня 1915 р. створено особливий відділ при головному комітеті ВЗС, який спільно із медичною радою, мав вирішувати такі проблеми: 1) допомога скаліченим воїнам; 2) способи вишукування коштів; 3) втілення в життя напрацьованих заходів. Відділ почав функціонувати 2 жовтня 1915 р. Медична рада у справі допомоги скаліченим воїнам встановила такі загальні положення: 1) допомога скаліченим повинна стати обов'язком держави та турботою суспільства; 2) організацію та ведення всієї справи слід зосередити в руках земств, міст і їх союзних організацій; 3) допомога скаліченим повинна полягати в лікуванні, відновленні та підтриманні працездатності, організації трудової допомоги й опіки; 4) допомога, як лікувальна, так і трудова, має бути наближена до тих, хто її потребує [9, с. 354].

5–7 жовтня 1916 р. в Москві відбулася нарада представників земств щодо здійснення ними допомоги скаліченим воїнам, де були спеціально розглянуті питання про надання конкретної санітарної та соціальної підтримки інвалідам війни, підведені перші результати цієї діяльності. По-перше, стосовно лікування: а) перебудова Будинку опіки на 100 ліжок; б) виділення приміщень для спеціальної фізіотерапевтичної установи в м. Саратові. По-друге, щодо протезної справи: а) харківська майстерня виробляла до 4000 протезів у рік; б) майстерня в Ростові-на-Дону – до 350 протезів у рік; в) Ріхтеровська лікарня (Московська губернія) приблизно – 70–100 протезів щороку; г) у Будинку опіки – близько 50–100 протезів щороку. По-третє, з'явилися притулки для скалічених воїнів, зокрема на кошти Всеросійського земського союзу утримували 11 притулків на 260 ліжок. Однак, підсумовуючи на нараді представників земств те, що зроблене Земським союзом щодо допомоги скаліченим воїнам стосовно долікування й опіки, лікар Д. Дорф відзначав недостатність цієї роботи [10, с. 30–31].

Провідною на нараді була ідея надання «трудової допомоги» інвалідам. В. Доброхотов заявив про те, що «... розмір пенсії, згідно із законом від 25 червня 1912 р., у середньому сто з лишком карбованців у рік для звичайного рядового не забезпечить його найнеобхіднішим у житті, розраховувати ж на яке-небудь значне збільшення виплат з боку держави навряд чи можливо через фінансову скруту. З іншого боку, навіть за умови забезпеченості пенсією життя молодого інваліда без самостійного заробітку, пов'язаного з працею в трудовому колективі, буде край жалюгідним, позбавленим будь-якого змісту. Тому обов'язок суспільства й держави прийти на допомогу скаліченим, яка в практичному здійсненні повинна переслідувати дві мети: підняти матеріальну забезпеченість інвалідів і зробити їх корисними для країни, і таким чином бути цінними й діяльними членами суспільства» [10, с. 87]. Задля цього видавали спеціальні брошури, наприклад: «Матеріал організації ремісничого і професійного навчання скалічених воїнів» і «Ремісничі курси для скалічених воїнів» [4, с. 395].

У ВСМ допомога скаліченим воїнам була одним із завдань лікувально-госпітального відділу, який розпочав роботу лише після III-го з'їзду представників ВЗС 7–9 вересня 1915 р. [10, с. 31]. Однак питання про допомогу скаліченим воїнам у вигляді постачання їм протезів було підняте раніше в ВСМ у доповіді лікаря В. Розанова. На спільні кошти обох союзів і Московського міського управління в Москві на початку 1915 р. відкрита майстерню.

Якщо II-й з'їзд ВСМ у лютому 1915 р. у постановках про допомогу скаліченим мав на увазі, головним чином, воїнів з ампутованими кінцівками, то на III-му з'їзді у вересні 1915 р. затверджено

широкий план допомоги скаліченим воїнам, що охоплював усі види діяльності в цій сфері. Проте на перший план висували насамперед створення спеціальних лікувальних закладів, обладнаних із цією метою усіма новітніми досягненнями в галузі фізіотерапії, ортопедії тощо [8, с. 85–86].

Також запроваджувалася система допомоги й навчання тих чи інших ремесел, відповідних для кожного окремого скаліченого воїна, яке давало йому можливість самостійно працювати. Окремо виділяли допомогу сліпим. Планували також облаштування бірж праці для того, щоб знайти роботу особам, які відновили свою працездатність. Нарешті, розроблено низку заходів та створено установи для опіки воїнів, уже нездатних до праці (притулки й патронати). В основі всього цього плану була обов'язкова реєстрація всіх скалічених у госпіталях.

Таким чином III-ому з'їзді ВСМ розроблено таку схему облаштування установ для скалічених воїнів: 1) лікувальна допомога скаліченим, механо-терапевтичні інститути (лікувальний заклад, який пропонував різні процедури із застосуванням медичних апаратів з метою відновлення рухливості суглобів, полегшення рухів і зміцнення м'язів, підвищення загальної працездатності); 2) постачання протезами і облаштування майстерень для їх виробництва; 3) тимчасові притулки для скалічених, яким виготовляють протези, і майстерні для навчання ремесел; 4) біржі праці; 5) опіка нездатних до праці в притулках і патронатах.

Фактично цей план почали здійснювати раніше. Влітку 1915 р. головний комітет ВСМ ухвалив відкрити в Москві перший механо-терапевтичний інститут. У його облаштуванні взяли участь Московське міське управління та ВЗС, він розпочав свою діяльність у листопаді 1915 р. За планом міського союзу спілки такі інститути повинні були відкритися в більшості університетських міст Росії, а в деяких містах у наприкінці 1915 р. відкрили притулки для калік та інвалідів [8, с. 86].

14–15 липня 1916 р. скликано спільну нараду лікарів ВСМ і ВЗС із тих міст, у яких передбачено облаштування спеціальних інститутів для долікування. Однак аналіз того, що зроблено для допомоги скаліченим воїнам, засвідчив недостатність вжитих заходів у загальнодержавному масштабі, оскільки фактично лише в м. Москві в найманому приміщенні облаштовано травматологічний інститут на 450 ліжок та відкрито притулки в м. Катеринославі (на 30 ліжок, у м. Харкові на 130 ліжок, у м. Нахичевані на 50 ліжок [10, с. 35].

Отже, більшість починань і проектів ВЗС і ВСМ так і залишилися нереалізованими: не було коштів, не було єдиного органу, який би координував їх діяльність щодо надання допомоги скаліченим солдатам; до того ж завадили реалізації задуманого й революційні події 1917 р. Поступово розпочалося згортання благодійної допомоги, припинили існування багато громадських комітетів та організацій. Проте земський і міський союзи відіграли важливу роль у справі допомоги скаліченим воїнам. Головною сферою їх роботи стала медично-санітарна допомога скаліченим фронтовикам, сприяння в працевлаштуванні, заснування мереж майстерень для навчання ремесел та опіка нездатних до праці воїнів.

Список використаних джерел

1. Донік О. М. Громадська благодійність в Україні в роки Першої світової війни / О. М. Донік // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Вип. 9. – С. 61–86.
2. Лазанська Т. І. Німці-виселенці українських губерній у роки Першої світової війни / Т. І. Лазанська // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – Вип. 4. – С. 84–110.
3. Загребельна Н. І. Громадські гуманітарні організації в Україні у роки Першої світової війни: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. І. Загребельна. – К., 2004. – 20 с.
4. Щербинин П. П. Особенности призрения увечных воинов в России в XVIII – начале XX в. / П. П. Щербинин // Военно-историческая антропология. Ежегодник, 2003/2004. Новые научные направления / [гл. ред. и сост. Е. С. Сенявская]. – М.: РОССПЭН, 2005. – С. 381–398.
5. Басов Н. Ф. Становление и развитие социальной защиты и поддержки инвалидов в дореволюционной России / Н. Ф. Басов // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психологии. – 2010. – Вып. 3 (18). – С. 67–78.
6. Гавриков Ф. А. Роль общественных организаций Курской губернии в оказании помощи фронту в годы Первой мировой войны / Ф. А. Гавриков, О. Е. Чуйков // Былые годы. Российский исторический журнал. – 2014. – № 33 (3). – С. 306–310.
7. Суханова О. Н. Деятельность Калужского земства в годы Первой мировой войны / О. Н. Суханова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 2 (16). – Ч. 2. – С. 201–204.
8. Очерк деятельности Всероссийского союза городов 1914–1915 гг. – М., 1916. – 239 с.
9. Рязанская Книга Памяти Великой войны 1914–1918 годов. В 2 т. Т. 1 / [сост. А. И. Григоров]. – М.: РосАрхив, 2010. – 940 с.
10. Труды Совецания представителей земств по вопросам осуществления земствами помощи увечным воинам 5–7 октября 1916 года. Вып. 1. Доклады и постановления. – М., 1916. – 196 с.

Галина Ковальская

ПОМОЩЬ УВЕЧНЫМ ВОИНАМ ВСЕРОССИЙСКОГО ЗЕМСКОГО СОЮЗА И ВСЕРОССИЙСКОГО СОЮЗА ГОРОДОВ НА ПРОТЯЖЕНИИ 1915–1916 ГГ.

В статье рассмотрена деятельность таких общероссийских организаций гуманитарного направления, как Всероссийский земский союз и Всероссийский союз городов относительно помощи увечным воинам на протяжении 1915–1916 гг. Главное внимание уделено характеристике таких направлений действий Союзов как организации медико-санитарной помощи увечным воинам, обеспечению их протезами, опеке неспособных к труду воинов и созданию для воинов-инвалидов мастерских, где они учились бы ремеслам и выполняли несложную работу, прежде всего шили одежду и обувь для армии. Осуществлена оценка результатов работы земского и городского союзов в этой области.

Ключевые слова: Первая мировая война, увечные воины, помощь, Всероссийский земский союз, Всероссийский союз городов.

Galina Kovalska

THE HELP TO CRIPPLED WARRIORS THE ALL-RUSSIA UNION OF ZEMSTVO AND THE ALL-RUSSIA UNION OF CITIES DURING 1915–1916

In the article reviewed the activity of such all-russian humanitarian organizations as the All-Russia Union of Zemstvo and the All-Russia Union of Cities which help maimed warriors during 1915–1916 years. Main attention an author spares to the next measures of Unions: organization of medical-sanitary help to the maimed warriors, providing them with prostheses, care of warriors unable to work and the creation for the warriors-invalids of workshops, where they studied crafts and executed simple work, especially sewed clothes and shoes for an army. The estimation of job of the Zemstvo and the Cities Unions performances is carried out in this area.

Key words: The First World War, maimed warriors, custody, the All-Russia Union of Zemstvo, the All-Russia Union of Cities.

УДК 94(477) «1917/1921»

Ігор Дацків

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.

У статті розглянуто та висвітлено обставини, які вплинули на рішення Української Центральної Ради включитися до Брестської мирної конференції. Проаналізовано напружену дипломатичну боротьбу українських дипломатів із відстоювання національних інтересів.

Ключові слова: міжнародні відносини, Україна, дипломати, мирний договір, національні інтереси.

Розгортання складних процесів новітнього українського державотворення, зокрема непомірно довгий у часі пошук оптимальних концептуальних підходів до зовнішньої політики незалежної України ставить завдання ґрунтовного вивчення традицій та уроків дипломатичної діяльності самостійницьких урядів України, процесу формування зовнішньополітичних концепцій українських державних утворень на різних етапах історії. Особливо багатий і повчальний для сьогодення досвід дипломатичної боротьби на захист української державності накопичено в період національно-визвольних змагань українського народу у 1917–1921 рр., що заслуговує на увагу насамперед багатогранністю процесу українського державотворення та багатовекторною зовнішньополітичною активністю українських урядів.

Тому цілком закономірно останнім часом помітно поживавився інтерес до історії української дипломатії зазначеного періоду: значно інтенсифікувалися пошук і опрацювання дослідниками різноманітної джерельної бази з даної тематики та ґрунтовне, всебічне висвітлення найважливіших її сторінок.

Метою нашої статті є проаналізувати міжнародне становище України і розвиток українського питання в його цілісності як складової політичного процесу Європи у зазначений період. Виходячи із цього, нами поставлено такі завдання: визначити передумови виходу України на міжнародну арену і виявити закономірності зростання актуальності українського питання; проаналізувати європейських держав щодо України.

Історіографічний доробок теми складають роботи різних поколінь істориків, політиків, публіцистів. Першими історіографами зовнішньополітичної діяльності України були діячі